

E. O.

"Bibliography of Source Material on History of Science and Technology in Medieval India. An Introduction", A. Rahman, New Delhi 1975 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/1, 134-135

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tetem. Zawarte są tam nie tylko suche fakty stanowiące bezcenne informacje. Autorka pokusiła się o analizę przyczyn opisywanych przez siebie zjawisk. Przykładem może służyć Komitet Budżetów, Budownictwa i Prawa, w którym prerogatywy jego sekretarza generalnego do tego stopnia się zwiększyły, że właściwie komitet niewiele miał do powiedzenia w istotnych kwestiach ważnych dla całego mechanizmu działania Akademii, wynikających z jego nazwy. Fráter podkreśla, że przerost władzy sekretarza generalnego tego komitetu doprowadzał często do ingerencji nawet w zakup książek dla Biblioteki Akademii, mimo że istniał osobny Komitet Biblioteczny (s. 65). Inny przykład, to zwrócenie uwagi na prace Komitetu Nauk Historycznych, który w drugiej połowie XIX wieku dużo uwagi poświęcał skopiowaniu źródeł dotyczących dziejów Węgier w archiwach i bibliotekach zagranicznych. Kopie znajdują się w Bibliotece Akademii. „W zbiorach tych nasi historycy i historycy krajów sąsiednich z pożytkiem mogą szperać” (s. 181). Każde wprowadzenie historyczne napisane zostało językiem żywym i może zachęcić do korzystania z publikacji także osoby spoza grona profesjonalistów. Sposób przedstawienia historii poszczególnych komitetów, to praca niewątpliwie ułatwiająca dalsze badania naukowców. Przeciera ona szlaki zmundnych poszukiwań, dokonuje trafnej analizy źródeł, kreśli ogólne ramy działania komitetów. Wydaje się zatem być zbyt skromnym twierdzenie Autorki cytowane powyżej, iż dzieło jej ma być tylko pomocą do napisania dziejów WAN. W gruncie rzeczy zasadniczą część tej historii ona sama ukazała w swej publikacji.

Choć praca wyposażona została w spisy chronologiczny i alfabetyczny poszczególnych komitetów, poprzedzona wstępem nie tylko węgierskim, ale i angielskim, zaopatrzona w spis treści w tymże języku oraz indeks nazwisk — budzi się zasadnicza wątpliwość odnośnie sposobu wydania tego typu publikacji. Wydaje się bowiem, że lepiej spełniałaby ona swoją rolę, gdyby część opisowo-historyczną — uzupełniały streszczenia, i to nie tylko w jednym, lecz kilku językach. Należy przypuszczać, że wręcz idealne byłoby opublikowanie tej pracy w językach światowych, co z uwagi na skondensowaną treść wstępów historycznych nie powinno nastęrczać większych trudności. Niestety, w obecnej postaci pożyteczna książka Jánosné Fráter może zaspokoić prawie wyłącznie krajowych użytkowników na Węgrzech.

Józef Puciłowski

A. Rahman: *Bibliography of Source Material on History of Science and Technology in Medieval India. An Introduction*. New Delhi 1975. Indian National Science Academy, 9 s. tablice 2.

National Commission for the Compilation of History of Sciences in India.

W nrze 3 z 1967 r. (s. 630—631) „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” prof. F. Tokarz odnotował wydanie przez S. N. Sena pierwszego tomu *Bibliografii sanskryckich prac astronomicznych i matematycznych*, obejmującego czasy starożytne do X wieku naszej ery. Pracę tę kontynuuje Komisja Historii Nauki w Indii Indyjskiej Akademii Nauk pod kierownictwem prof. A. Rahmana i na przełomie lat 1975 i 1976 ukazać się ma tom poświęcony bibliografii indyjskiej nauki średniowiecznej.

O zawartości i znaczeniu tego wydawnictwa informuje przedmowa do niego, napisana przez prof. Rahmana i wydana w oddzielnej broszurze, pełniącej jednocześnie funkcje prospektu publikacji¹. Z zamieszczonych w tej broszurze tablic

¹ Indyjska Akademia Nauk nawiązuje w ten sposób jakby do świetnej tradycji napisanego przez Diderota *Prospektu do Wielkiej encyklopedii francuskiej*; por. J. Le Rond d'Alembert: *Wstęp do Encyklopedii*. Warszawa 1954 s. 108—131.

zestawczych wynika, że owa *Bibliografia materiałów źródłowych do historii nauki i techniki w średniowiecznych Indiach* zawierać będzie 10001 pozycji, pochodzących głównie z wieków XI—XIX (dla trzech wieków wcześniejszych podane będą jedynie uzupełnienia do bibliografii Sena), z czego 1671 manuskryptów napisane jest po persku, 1219 — po arabsku i 7111 — w sanskrycie. Warto tu przypomnieć, że w odczycie wygłoszonym w Warszawie w końcu 1968 r.² prof. Rahman mówił o ok. 6 tysiącach pozycji z tego samego w przybliżeniu okresu, a zatem ich liczba zwiększyła się w rezultacie kilkuletnich poszukiwań przeszło o połowę, przy czym prof. Rahman zastrzega się obecnie, że *Bibliografia* jest daleka od zupełności.

Bibliografia nie uwzględnia poza tym prac pisanych w innych — poza klasycznymi — językach używanych w Indiach. O ile zaś niemal połowa wykazanych w niej źródeł dotyczy medycyny, a około 30% — astronomii, to prace w językach miejscowych zajmowały się w dużej mierze zagadnieniami technicznymi, którymi — poza budownictwem (247 pozycji) i chemią (297 pozycji) — nie interesowały się prace w językach klasycznych.

Wielka liczba różnego rodzaju manuskryptów — i to w większości w sanskrycie — dowodzi, według prof. Rahmana, fałszywości poglądu wyrażanego m.in. przez G. Sartona, że „kultura hinduska była w wielu rejonach zdławiona, jeżeli nie zniszczona, przez muzułmańskich zdobywców”³. Oczywiście, dopiero szczegółowe studia nad zarejestrowanymi w *Bibliografii* tekstami pozwolą na ustalenie istotnego wkładu średniowiecznej nauki indyjskiej do nauki światowej oraz na weryfikację tezy prof. Rahmana, że nauka arabsko-perska nie wygasła w XIV w. — jak sądził m.in. Sarton — ale jej głównym ośrodkiem stały się wówczas Indie.

E. O.

² Por. informację Z. Kowalewskiego o tym odczycie w nrze 2 z 1969 r. (s. 427—429) „Kwartalnika”.

³ G. Sarton: *Introduction to History of Science*. Baltimore 1927—1948 T. 3 cz. 1 s. 107.